

Ilkka Haavisto – Natanael Rother

ALUEVAALIEN VALUVIAT

Suomalaiset rajoittaisivat poliitikkojen päällekkäisiä tehtäviä

- Yli kaksi kolmasosaa (68 %) suomalaisista pitää ongelmallisena sitä, että sama henkilö voi olla yhtä aikaa sekä kansanedustaja, aluevaltuutettu että kunnanvaltuutettu.
- 39 prosenttia rajoittaisi poliitikon päällekkäiset tehtävät kahteen ja 29 prosenttia sallisi poliitikolle yhden tehtävän kerrallaan.
- Aluevaaleissa on ehdolla 111 kansanedustajaa. Vaalien 10 584 aluevaaliehdokkaasta lähes joka kolmas, 3 346 on kunnanvaltuutettu.
- Päällekkäisten mandaattien sisältämistä intressiristiriidoista päästäisiin eroon, jos kunta-, alue- ja eduskuntavaalit järjestettäisiin Ruotsin tapaan samaan aikaan, ja ehdolla ei saisi olla samanaikaisesti kaikissa eri vaaleissa.

Tammikuun aluevaalien jälkeen on mahdollista, että eduskunnan enemmistö koostuu poliitikoista, jotka ovat samanaikaisesti kansanedustajia, aluevaltuutettuja ja kunnanvaltuutettuja.

Vaaleissa äänestäjille on tarjolla 111 kansanedustajaa, kuusi ministeriä ja kuusi eduskuntapuoleen puheenjohtajaa. Lähes kaikki ehdolla ovat kansanedustajat tavoittelevat kolmoismandaattia kunnan- ja aluevaltuutettuna sekä kansanedustajana.¹ Ministerit pyytävät itselleen neloismandaattia kunnallisen ja alueellisen itsehallinnon, lainsäädäntövallan sekä toimeenpanovallan edustajina. Jonkinlaista vallan täyskättä hakevat lisäksi puolueidensa puoluejohtajina toimivat ministerit Annika Saarikko (kesk.) ja Li Andersson (vas.).

Tärkein syy poliittisen eliitin rynnistyksele aluevaltuustoihin on Suomen henkilökeskeinen vaalijärjestelmä, joka kannustaa poliitikkoja asettumaan käytettäväksi ja puolueita asettamaan ääniharavansa ehdolle kaikissa vaaleissa.

Tämän ilmiön sivutuotteena syntyy poliitikkoja, joilla on kokemusta politiikasta hallinnon eri tasoilta. Samalla ilmiöön liittyy myös ongelmallisia piirteitä. Päätöksentekijöiden piiri kaventuu ja ajankäytön ongelmat heikentävät heidän mahdollisuuksiaan perehtyä asioihin. Myös poliitikkojen samanaikaiset roolit usealla eri tasolla synnyttävät päätöksentekoa vaikeuttavia ja vääristäviä intressiristiriitoja.

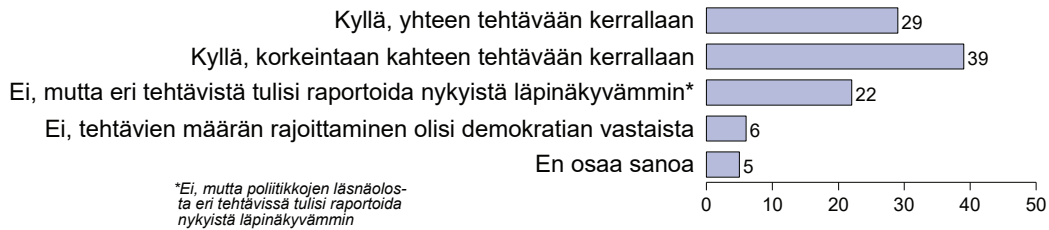
Kysymys poliitikkojen useiden päällekkäisten mandaattien rajoittamisesta on noussut useampaan otteeseen esille myös aluevaalikeskusteluissa. Esimerkiksi EVAn aluevaalitenttiin osallistuneet johtavat poliitikot eivät pitäneet järkevänä, että yksi poliitikko voi istua samaan aikaan kolmella mandaatilla – useat heistä pitivät omaa osallistumistaan ensimmäisiin aluevaaleihin tärkeänä.²

Poliitikkojen tehtävien kasautuminen on ongelma.

Kuvio 1. Pitäisikö poliitikon päällekkäisiä tehtäviä rajoittaa (%)

Suomalaiset ovat varsin laajalti sitä mieltä, että asiaan pitäisi puuttua. Yli kaksi kolmasosaa (68 %) rajoittaisi poliitikkojen päällekkäisiä tehtäviä (Kuvio 1). Neljä kymmenestä (39 %) katsoo, että kaksi päällekkäistä tehtävää kerrallaan riittää, ja kolme kymmenestä (29 %) rajoittaisi poliitikon tehtävät vain yhteen tehtävään kerrallaan.

Reilu viidesosa (22 %) ei rajoittaisi päällekkäisiä mandaatteja, mutta toivoo, että poliitikkojen läsnäolosta tehtävissään raportoitaisiin nykyistä läpinäkyvämmiin. Vain hyvin harva (6 %) torjuisi poliitikkojen tehtävien rajoittamisen demokratian vastaisena.

Tehtävien rajoittaminen saa taakseen laajan tuen läpi väestöryhmien (ks. Kuvioliite). Ikä vaikuttaa paljon toiveisiin mandaattien rajoituksista. 18–25-vuotiaista puolet (51 %) turvautuisi rajoituksiin, mutta rajoitusten kannatus kasvaa iän myötä siten, että yli 56-vuotiaista jo 80 prosenttia näkisi, että ainakin kolmella pallilla tasapainottelu kiellettäisiin.

Puolueiden kannattajaryhmät jakaantuvat kolmeen leiriin. Voimakkaimmin rajoituksia peräänkuuluttavat RKP:n (81 %), kristillisdemokraattien (79 %), Liike Nytin (77 %) ja perussuomalaisien (76 %) äänestäjät. Väestön keskimääräisen tason tuntumaan rajoitusten kannatus asettuu SDP:n (68 %), keskustan (65 %) ja kokoomuksen (61 %) kannattajien leireissä. Kaikkein hillityimminkin päällekkäisiä mandaatteja suittisivat vihreiden (57 %) ja vasemmistoliiton (50 %) äänestäjät.

Aluevaltuutetut lobbareina

Aluevaltuutetuiksi nousevia kansanedustajia odottaa paitsi ajanpuute, myös ilmiselvä intressiristiriita esimerkiksi eduskunnan tehdessä hyvinvointialueiden rahoitukseen liittyviä päätöksiä.

Kansanedustajan rooliin kuuluu huolenpito sekä julkisen talouden kestävydestä että rahoi-

tuksen riittävydestä kaikkiin valtion tehtäviin, mutta aluevaltuutetun intresseissä on kasvattaa oman hyvinvointialueen saamaa rahoitusta. Hyvinvointialueesta annetun lain 74 § mukaan hyvinvointialueen valtuutetun tulee edistää hyvinvointialueen ja sen asukkaiden etua.

Hyvinvointialueiden edunvalvonnan tärkein kohde on valtio, joka vastaa kokonaisuudessaan alueiden rahoituksesta. Aluevaltuutetut eivät ole äänestäjilleen tilivelvollisia siitä, kuinka paljon alueiden toiminnassa käytetään verorahoja ja valtiolla on velvollisuus kattaa alueilla mahdollisesti syntyvät alijäämät.

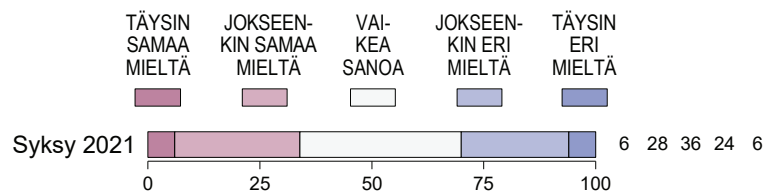
Siksi alueilla on kannustin käyttää saamansa varat kokonaisuudessaan, pyrkii kasvattamaan saamaansa rahoitusta ja myös muokkaamaan hyvinvointialueita koskevaa sääntelyä mieleisempään.³ Lobbauksen voi otaksua onnistuvan sitä paremmin, mitä vahvemmin aluevaltuutetut ovat mukana valtion päätöksenteossa.

Suomalaiset eivät kuitenkaan näytä haluavan aluevaltuutetuiksi erityisemmin oman maakunnan etua ajavia huippupoliitikkoja. Kolmannes (34 %) katsoo, että hyvinvointialueiden valtuustoihin on syytä valita mahdollisimman vaikutusvaltaisia poliitikkoja, jotka kykenevät ajamaan tehokkaasti alueensa etuja valtakunnan tasolla (Kuvio 2). Vain hieman pienempi osuus (30 %) ei pidä kärkipoliitikkojen valintaa aluevaltuustoihin tarkoituksenmukaisena. Hyvinvointialueiden tulevasta toiminnasta vallitsevaa epätietoisuutta kuvaa se, ettei reilu kolmasosa (36 %) osaa ottaa asiaan kantaa.

Kärkipoliitikkojen äänestäminen aluevaltuustoihin puhuttelee eniten yrittäjiä (49 %) ja yli 65-vuotiaita (48 %). Yleensäkin varttuneemmat (yli 45-vuotiaat) suomalaiset pitävät selvästi nuorempiaan useammin valtakunnan kärkipoliitikkojen valitsemista aluevaltuustoihin hyvänä

Valtuutetuilla on kannustin kasvattaa rahoitusta.

Kuvio 2. ”Hyvinvointialueiden valtuustoihin on syytä valita mahdollisimman vaikutusvaltaisia poliitikkoja, jotka kykenevät ajamaan tehokkaasti alueensa etuja valtakunnan tasolla” (%)

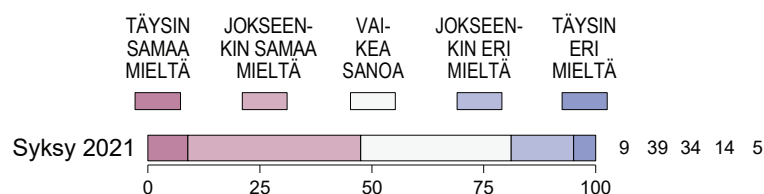
ajatuksena. Puolueiden äänestäjäryhmien välillä asenne-erot jäivät vähäisiksi. Mahdollisimman vaikutusvaltaisia poliitikkoja suosisivat hieman muita äänestäjäryhmiä enemmän kokoomuksen (42 %), keskustan (39 %) ja vasemmistoliiton (39 %) äänestäjät.

Siltarumpupolitiikkaa aluevaltuustoissa

Myös aluevaltuutettuina toimiva kunnanvaltuutettu voi odottaa kohtaavansa vastaavanlaisia ristiriitoja kuin aluevaltuutettuna toimiva kansanedustaja. Kuntalain 69 § mukaan kunnanvaltuutetun tulee edistää kunnan ja sen asukkaiden etua. Aluevaltuustoissa istuvien kunnanvaltuutettujen kaksoisrooli voi osoittautua ongelmalliseksi hyvinvointialueen päättäessä esimerkiksi palveluverkosta. Sen ihanteellinen rakenne voi näyttäytyä hyvinkin erilaisena riippuen siitä, tarkasteleeko sitä hyvinvointialueen vai kunnan näkökulmasta.

Kansalaiset ajattelevat melko laajalti, että kunnanvaltuutetun tehtävänä on vetää kotiinpäin myös toimiessaan aluevaltuutettuna. Lähes joka toinen (48 %) ajattelee, että osaavaksi tunnetun kunnanvaltuutetun äänestäminen aluevaaleissa turvaa palveluiden säilymistä omassa kotikunnassa ja vain viidennes (19 %) ei tähän usko (Kuvio 3). Jälleen varsin suuri osuus (34 %) ei osaa ottaa asiaan kantaa.

Kuvio 3. ”Osaavaksi tunnetun kunnanvaltuutetun äänestäminen aluevaaleissa turvaa palveluiden säilymistä kotikunnassani” (%)

Ajatus pätevän kunnanvaltuutetun äänestämisestä nähdään erityisen hyvänä strategiana etenkin keskustan kannattajien (67 %) parissa, mutta se kiinnostaa hieman keskimääräistä enemmän myös SDP:n (55 %), kokoomuksen (54 %) ja RKP:n (52 %) äänestäjiä. Vähiten kunnanvaltuutettiin nojaisivat kristillisdemokraattien (40 %) ja vihreiden (39 %) kannattajat.⁴

Kuntapuolue valtaa maakunnat

Vaalien 10 584 aluevaaliehdokkaasta lähes joka kolmas, 3 346, on kunnanvaltuutettu. Lisäksi kuntapolitiikan raskas sarja on mobilisoitunut vaaleihin. Joukossa on 776 kunnanvaltuustojen tai -hallitusten puheenjohtajistoon kuuluvaa, neljä pormestaria ja kahdeksan apulaispormestaria.⁵ Kun aluevaltuustoihin valitaan kaiken kaikkiaan 1 379 valtuutettua, on todennäköistä, että moni kunnanvaltuutettu löytää tiensä myös aluevaltuustoon. Vaalien lopputulos saattaa vastata pitkälti tilannetta eduskunnassa, jossa istuu 175 kunnanvaltuutettua.⁶

Jos kuntapuolue valtaa aluevaltuustot, on lopputulos perin merkillinen alueiden itsehallinnon kannalta. Aluevaalit järjestetään, jotta niiden ylimmät päättäjät saisivat mandaattinsa vaaleissa suoraan alueen asukkailta eivätkä edustaisi kuntia. Jos aluevaltuustojen paikat täyttyvät joka tapauksessa kunnanvaltuutetuilla, on aiheellista kysyä, miksi aluevaalit ylipäänsä järjestetään.

Aluevaaleissa ei päätetä verotuksesta, ja alueiden tehtävät, henkilöstö ja omaisuus siirtyvät niille suoraan kunnilta. Kuntavaaleissa valtakirjansa saaneet kunnanvaltuutetut päättävät jo nyt kuntien ja kuntayhtymien valtuustoissa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen asioista. Lopputulos voisi käytännössä olla sama, jos vaalien sijaan kunnat vain nimeäisivät edustajansa aluevaltuustoihin.

Aluevaalien pitämisen mielekkyys pohdituttaa hieman kansalaisiakin. Reilu neljäsosa (27 %) ajattelee, että aluevaalit ovat ajanhukkaa ja niiden sijaan kunnat voisivat vain nimetä edustajansa aluevaltuustoihin (Kuvio 4). Vaalien järjestämistä mielekkäänä pitää selvästi useampi (39 %), mutta lähes yhtä moni (34 %) on kannastaan epävarma. Vaisuhko tulos heijastelee kysymystä aluevaalien tarpeellisuudesta ja selittää osaltaan aluevaaleille ennustettua alhaista äänestysaktiivisuutta.⁷

Voimakkaimmat reaktiot asiaan nähdään punavihreiden puolueiden äänestäjäryhmissä. Vain pienehkö osuus vasemmistoliiton (14 %), vihreiden (14 %) ja SDP:n (20 %) kannattajista pitää aluevaaleja ajanhukkana, ja selvä enemmistö näissä ryhmissä pitää vaaleja tarpeellisina. Muissa äänestäjäryhmissä epävarmuus vaalien tarpeellisuudesta on laajempaa. Suurinta se on RKP:n (41 %) ja perussuomalaisten (40 %) kannattajien keskuudessa mutta keskimääräistä yleisempää myös kokoomuksen (36 %) ja Liike Nytin (34 %) äänestäjillä.⁸

Näkemyks aluevaaleista ajanhukkana on kiinnostavalla tavalla kytköksissä vastaajan sosioekonomiseen asemaan. Työttömistä vain harva (8 %) pitää vaaleja turhina, mutta käsitys vahvistuu suoraviivaisesti siirryttäessä paremmin toimeen tuleviin ja on suurimmillaan johtavassa asemassa olevien parissa (40 %).

Tulos saattaa liittyä asiaan, josta ei juuri ole puhuttu aluevaalikeskusteluiden yhteydessä: aluevaalit ja niiden ytimessä oleva soteuudistus voivat näyttäytyä työelämässä oleville suomalaisille

vähemmän olennaisina ja epäkiinnostavina. He saavat perusterveydenhuoltonsa laajalti työterveyshuollon ja muiden yksityisten terveyspalveluiden kautta⁹ ja tarvitsevat työvoiman ulkopuolella oleviin verrattuna hyvin vähän sosiaalipalveluita. Heidän näkökulmastaan voidaan perustellusti sanoa, että vaaleissa ei päätetä mistään,¹⁰ mikä puolestaan voi selittää alhaista kiinnostusta äänestää aluevaaleissa.

Demokratian korjausliike

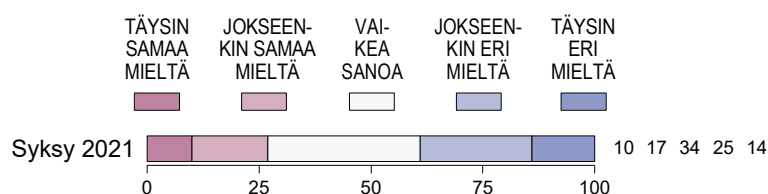
Ensimmäisistä aluevaaleista ei ole tulossa maakunnallisen itsehallinnon juhlaa. Keskeinen syy tälle on alueuudistuksen tyngäksi riisuttu ja hättäinen toteutus sekä puuttuva visio siitä, mitä itsehallinnollisilla maakunnilla halutaan saada aikaan.¹¹ Katseet on kuitenkin syytä siirtää jo jatkovalmisteluun, jossa valuvikoja voidaan korjata. Selvää on, että seuraaviin aluevaaleihin mentäessä myös vaalijärjestelmää tulisi korjata päällekkäisten mandaattien vähentämiseksi.

Mallia voitaisiin hakea esimerkiksi Ruotsista, jossa kaikki kolme vaalia (kunta-, alue- ja valtiopäivävaalit) järjestetään samaan aikaan ja käytäntönä on, ettei valtiopäivävaaleissa ehdolla oleva pyri samaan aikaan alue- tai kuntavaalustoon.

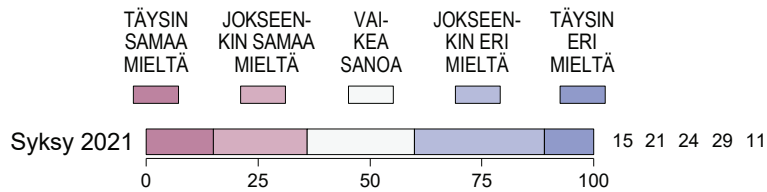
Suomalaisille ajatus vaalien yhdistämisestä tuntuu melko vieraalta, mutta toisaalta sitä ei tyrmätäkään. Reilu kolmannes (36 %) katsoo, että eduskunta-, kunta- ja aluevaalit tulisi järjestää samaan aikaan, mutta hieman useampi (40 %) torjuu ajatuksen (Kuvio 5).

Vaalien pitäminen samaan aikaan voisi olla ryhti- ja hallitukselle se mahdollistaisi paremman työrauhan verrattuna nykytilanteeseen, jossa kuntavaaleista on tullut eräänlaiset eduskuntavaalien välivaalit.¹² Kunta- ja aluevaaleissa ehdokkaiden pitäisi profiloitua ja kampanjoida aidosti kunta- ja aluetason asioilla yleispoliittisten teemojen sijaan.

Kuvio 4. "Aluevaalit ovat ajanhukkaa ja niiden sijaan kunnat voisivat vain nimetä edustajansa aluevaltuustoihin" (%)

Kuvio 5. ”Eduskunta-, kunta- ja aluevaalit tulisi järjestää samaan aikaan” (%)

Myös kuntavaalien alhainen äänestysprosentti ja aluevaalien suurella todennäköisyydellä varsin alhaiseksi jäävä äänestysaktiivisuus saivat vaalien yhdistämisestä piristysruiskeen. Suomessa kuntavaalien äänestysprosentti on viime vaaleissa jäänyt reilusti alle 60 prosentin ja aluevaalien

äänestysprosentti jäänee parhaimmillaankin 40 prosentin tuntumaan. Ruotsin viimeisissä vaaleissa vuonna 2017 kuntavaalien äänestysprosentti oli 84,1, ja aluevaaleissa äänesti 83,7 prosenttia äänioikeutetuista.¹³

Kirjoittajat

Ilkka Haavisto on EVAn tutkimuspäällikkö.

Natanael Rother on vieraileva tutkija EVAssa ja Luzernin kantonin valtiovarainministeriön kuntien tulontasauksesta vastaava osastopäällikkö. Tässä EVA Arviossa esitetyt mielipiteet eivät edusta Luzernin kantonin kantaa.

Viitteet

- 1 Pekola-Sjöblom ja Piipponen (2022).
- 2 EVAn aluevaalitentti pidettiin 30.11.2021. Keskustelu poliitikkojen päällekkäisistä mandaateista löytyy tentin taltiointin kohdasta 40:24–46:27: <https://www.eva.fi/tapahtuma/suomen-yhdysvallat-raportin-julkistus-ja-aluevaalitentti/>
- 3 Ks. Ekström ym. (2021), ss. 15–16.
- 4 Tutkimusaineistossa ovat mukana myös helsinkiläiset, jotka eivät äänestä aluevaaleissa. Tämä saattaa vaikuttaa Helsingissä muuta maata suosivien puolueiden, kuten kokoomuksen ja vihreiden, kannattajien näkemyksiin.
- 5 Pekola-Sjöblom ja Piipponen (2022).
- 6 Pekola-Sjöblom ja Piipponen (2021).
- 7 Ks. Haavisto (2021a).
- 8 Väestöryhmän pienuudesta ja pienestä vastaajamäärästä johtuen RKP:n ja Liike Nytin kannattajaryhmien kohdalla tulokset ovat suuntaa antavia.
- 9 Ks. Ekström ym. (2021), s. 2.
- 10 Ks. Rother ym. (2021), ss. 13–14.
- 11 Ks. Metelinen (2022) ja Rother ym. (2021).
- 12 Ks. Haavisto (2021b).
- 13 SCB (2021).

Lähteet

Ekström, B.-E., Haavisto, I., Kullas, E. ja Metelinen, S. (2021). Soten sokkihoito – Näin sote-uudistus korjataan toimivaksi, EVA Analyysi No 94, <https://www.eva.fi/blog/2021/06/02/nain-sote-uudistus-korjataan-toimivaksi/>

Haavisto, I. (2021a). Aluevaalit eivät kiinnosta suomalaisia – äänestysintona vastaavaa kuin eurovaaleissa, EVA Artikkeli, <https://www.eva.fi/blog/2021/12/21/aluevaalit-eivat-kiinnosta-suomalaisia-aaenestysintona-vastaavaa-kuin-eurovaaleissa/>

Haavisto, I. (2021b). Päivänpolitiikan kuristusote kuntavaaleista ärsyttää suomalaisia, EVA Artikkeli, <https://www.eva.fi/blog/2021/06/11/paivanpolitiikan-kuristusote-kuntavaaleista-arsyttaa-suomalaisia/>

Metelinen, S. (2022). Suomalaiset ovat valmiita siirtämään alueille lisää tehtäviä, EVA Artikkeli, <https://www.eva.fi/blog/2022/01/05/suomalaiset-ovat-valmiita-siirtamaan-alueille-lisaa-tehtavia/>

Pekola-Sjöblom, M. ja Piipponen, S.-L. (2021). Kuntaliiton kuntavaali-analyysi (24.6.2021 päivitetty tiedot), Kuntaliitto, https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntavaalianalyysi%202021_lopullisin%20tiedoin%2024.6.2021_mps.pdf

Pekola-Sjöblom, M. ja Piipponen, S.-L. (2022). 21 aluevaalia 292 kunnassa – Kunnanvaltuutetut aluevaltuustoehdokkaana vuoden 2022 aluevaaleissa, Uutta kunnista express 1/2022, Kuntaliitto, https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Aluevaalit_ehdokkaat_2022_Uutta_kunnista_express%20%281%29.pdf

Rother, N., Haavisto, I., Wetterberg, G., Erola, J. ja Metelinen, S. (2021). Suomen Yhdysvallat – Näin alueuudistus pitäisi tehdä, EVA Raportti, Taloustieto Oy, <https://www.eva.fi/blog/2021/11/30/suomen-yhdysvallat-nain-alueuudistus-pitaisi-tehda/>

SCB (2021). Valdeltagande i Sverige (uppdaterad 2021-09-14), Statistiskmyndigheten SCB, <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/valdeltagande-i-sverige/>

Näin kysely tehtiin

Tulokset perustuvat 2 042 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 24.9.–7.10.2021. Vastajat edustavat koko maan 18–79-vuotiasta väestöä. Aineisto on kerätty Taloustutkimuksen internet-paneelilla ja painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen jatkoanalyysin on tehnyt Yhdyskuntatutkimus Oy. Tulokset ja niiden tarkemmat väestöryhmittäiset erittelyt löytyvät EVAn kotisivuilta. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984.

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Arviot esittelevät ajankohtaisia ideoita ja keskustelunaiheita. Arvioiden kirjoittajat vastaavat esitetyistä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Arviot löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-074X (PDF)